

12. Шинкаренко І. Хватит врать! / І. Шинкаренко // «Бизнес». — 1999. — № 46. — С. 9.
13. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. В. А. Головки. — К. : Консультант, 2005. — С. 283.
14. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність / Майорова Т. В. — К. : «Центр навчальної літератури», 2004. — 376 с.

Анотації

Алексеев С. В. Прямые иностранные инвестиции в экономику Украины в переходный к рынку период (1991–2004 гг.): исторический контекст.

В статье рассмотрены основные социально-экономические, политические, правовые и другие условия и факторы, которые обусловили особенности прямого инвестирования иностранного капитала в экономику Украины в 1991–2004 гг., выделены этапы и характерные особенности каждого из них, а также проблемы, тенденции, достигнутые результаты и последствия.

Alekseyev S. V. Foreign direct investments into Ukraine's economy during the transition to market economy period (1991–2004): The historical context.

The article describes the main socio-economic, political, legal and other conditions and factors that provided the features of direct investment of foreign capital in the economy of Ukraine during 1991–2004. The stages and characteristic peculiarities of each year, as well as problems, trends, results and consequences achieved are pointed out.

А. Г. Гончарук

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМИН ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ТА ВЛАДИ

Економічні та політичні зміни, що відбулися за останні двадцять років в українському суспільстві, змушують задуматися про трансформацію взаємовідносин влади та інтелігенції. Владні відносини є метою і умовою будь-яких соціальних перетворень [4]. Вони являють собою комплексний феномен, що має політичні, соціальні, економічні, правові та філософські аспекти. Під впливом фінансово-економічної кризи у взаєминах влади та інтелігенції на перший план виходять економічні аспекти.

Дані аспекти взаємин інтелігенції і влади, пов'язані з економікою та її розвитком, глибоко вивчалися в 1960–1980-ті рр. різними вченими-економістами, зокрема, Л. Абалкіним, В. Бойковим, Т. Заславською, В. Іоновною, Ж. Тощенко та ін., які акцентували увагу на економічній культурі населення, головним чином інтелігенції. Разом з тим сьгоднішні проблеми суспільства значно відрізняються від проблем того періоду. Складається економічна ситуація, що характеризується падінням суспільного виробництва, скороченням бюджетних доходів і безробіттям, яке об'єктивно змушує інтелігенцію шукати можливості більше заробляти, при цьому, ймовірно, поступаючись переконаннями і морально-етичними принципами. Як і в 1990-ті роки, значна її частина втрачає звичні джерела засобів існування, втрачає частину своїх заощаджень і змушена відходити від традиційних для інтелігенції інтелектуальних видів діяльності або поповнювати лави безробітних.

У такій ситуації влада не повинна кидати напризволяще інтелігенцію, що складає інтелектуальний потенціал країни, і підтримувати її всіма можливими шляхами, включаючи економічні. З одного боку, займаючись розподілом благ, влада не повинна фінансувати основні програми розвитку науки, освіти, культури, медицини і т. д. за залишковим принципом, залишаючи основне для задоволення власних потреб. З іншого боку, в умовах, що склалися, така підтримка не може бути тотальною, а повинна носити цільовий характер і спрямовуватися на підтримку найбільш перспективних для розвитку країни проектів.

Дане дослідження спрямоване на теоретичне обґрунтування економічних аспектів взаємовідносин влади та інтелігенції, виділення і вивчення їх основних форм.

Під інтелігенцією найчастіше розуміють громадський прошарок людей, котрі професійно займаються розумовою, переважно складною, творчою працею, розвитком і поширенням культури [2]. Нерідко цьому поняттю надають і моральний сенс, вважаючи її втіленням високої моральності і демократизму. За своїм складом інтелігенція неоднорідна, але об'єднана розумовою працею, що відіграє визначальну роль в економічному розвитку постіндустріального суспільства. Отже, без інтелігенції неможливий сталий економічний розвиток, вона є ядром і основним двигуном розвитку нової постіндустріальної моделі

економіки. Тому для модернізації української економіки і переходу її до наступного, більш високого технологічного укладу необхідно всіляко мотивувати інтелектуальну працю і сприяти посиленню ролі інтелігенції в суспільстві.

В умовах фінансово-економічної кризи бізнес не в змозі виконати це завдання і для його вирішення необхідна значна підтримка держави. Разом з тим, і інтелігенція виконує важливі функції щодо зміцнення і розвитку держави, що робить її відносини з владою взаємними. Оскільки такі взаємини можуть носити різний характер, для їх диференціації і зручності сприйняття з метою дослідження нами були класифіковані економічні форми взаємовідносин влади та інтелігенції, зокрема, виділені наступні:

1) *державне фінансування* соціально-економічних проєктів, спрямованих на розвиток економіки і соціальної інфраструктури та що забезпечують роботою тисячі працівників інтелектуальної праці;

2) *державні замовлення (гранти)* на виконання наукових досліджень та продукції, що забезпечують роботою вчених і технічну інтелігенцію;

3) *податкові пільги* культурним та освітнім закладам, наукомісткому сектору економіки, що стимулюють розвиток культури, освіти, науки і техніки, створення нових інтелектуальних робочих місць;

4) *регулярне фінансування бюджетного сектора* економіки, що забезпечує функціонування медичних, освітніх, наукових, культурних і ін. закладів;

5) *спонсорвання* культурних, наукових заходів — конференцій, фестивалів, акцій, що піднімають рівень розвитку населення і стимулюють інтелігенцію до продуктивної і якісної праці і творчості у відповідних сферах діяльності;

6) *державна підтримка* створення та розвитку бізнесу в інтелектуальній сфері, яка виражається у спрощенні бюрократичних процедур, надання пільгового кредитування, інвестування за венчурною схемою і т. д.

Зі свого боку інтелігенція забезпечує для влади:

- необхідні кадри;
- культурний рівень;
- охорону здоров'я;

- підвищення рівня інтелектуального розвитку;
- розробку нових методів та інструментів державного управління та регулювання;
- високий технічний рівень і справність засобів комунікації, транспорту та іншої необхідної інфраструктури.

Недостатня підтримка державою інтелігенції призводить до поступового зниження якості послуг у сфері освіти, охорони здоров'я, науки, культури, мистецтва і т. д., що неминуче відбивається на рівні інтелектуального розвитку, фізичному і духовному здоров'ї нації. Сфери, в які бізнес не зацікавлений вкладати кошти і які не можуть обійтися без зовнішньої підтримки, але існування яких необхідно для повноцінного розвитку суспільства, держава повинна активно фінансувати й стимулювати.

Інтелігенція є одним з основних і найбільш важливих носіїв економічних інтересів у суспільстві. Тому, як і інші суб'єкти економічних відносин, вона вступає у відносини безпосереднього виробництва, розподілу, обміну та споживання з метою реалізації своїх економічних інтересів. В результаті виникає складна система взаємодії та реалізації інтересів.

Взаємодіючи з системою влади, інтелігенція зацікавлена в реалізації своїх економічних інтересів, зокрема, у забезпеченні сприятливих умов для здійснення діяльності та отримання адекватної оплати своєї праці, мотивуючої розвиток та вдосконалення. Відність держави і недалекоглядність влади не тільки не дозволяють реалізувати інтереси інтелігенції, але і призводять до її майнової деградації, а також до інших негативних наслідків, зокрема:

- посилення невідповідності між освітнім рівнем і рівнем оплати праці, що призводить до пониження інтелектуальної праці та її неprestижності;
- звільнення висококваліфікованих і молодих перспективних кадрів з державних (бюджетних) установ і виробничих підприємств, що консервує і посилює науково-технічну і технологічну відсталість виробництва й країни в цілому;
- поглиблення кризи в системах освіти, охорони здоров'я та культури, втрата наукових шкіл, корупція тощо.

Становлення ринкових відносин передбачає зниження ролі зовнішніх регуляторів і зовнішньої заданості в самореалізації

особистості, соціальних груп і зростання ролі самоорганізаційних процесів. Це дозволяє інтелігенції відійти від залежності від держави. Однак процеси розкріпачення особистості, її самоздійснення, зміни форм зайнятості протікають серед інтелігенції не швидко і з великими витратами. Зберігається низький рівень самоорганізації та підприємливості — це означає, що процес входження в ринкове життя працівників інтелектуальної праці буде тривалим і болючим. А тому вони ще довгий час будуть залежати від політики і підтримки влади.

Проблема важкого матеріального становища і неprestижність професій інтелігенції посилюються падінням моральних принципів у суспільстві, низької орієнтацією молоді на знання і творчість і більшою орієнтацією на матеріальні фактори. Економічні умови, які сформувалися під впливом непродуманої державної політики, об'єктивно змушують інтелігенцію шукати можливості заробляти великі гроші, поступаючись переконаннями і принципами. І незважаючи на те, що дана проблема не нова і існувала в нашій країні і за кордоном у минулому столітті [1, 3, 5], такі тенденції руйнують моральну основу інтелігенції, без якої неможлива побудова цивілізованого постіндустріального суспільства.

Недостатня підтримка й розуміння з боку влади викликає критичне ставлення до неї інтелігенції, що нерідко призводить до соціальної напруженості між ними. Як правило, влада захоплює лише ту частину інтелігенції, яка їй вірно служить і здатна впливати на масову свідомість і громадську думку людей в потрібному для влади напрямку, зокрема, для продовження владних повноважень. Це наочно підтверджується в періоди передвиборної кампанії.

Нейтральна або опозиційна до влади частина інтелігенції прагне всіма силами стати економічно незалежною від неї, використовуючи самоорганізацію, міжнародну допомогу або підтримку з боку бізнесу (спонсорство). І у випадку неможливості самореалізації на батьківщині, змушена мігрувати в країни з більш сприятливим середовищем для творчого та наукового розвитку і вдосконалення.

Таким чином, під впливом економічних процесів формуються різні групи інтелігенції, які можна класифікувати за наступними ознаками:

1) *за характером відносин з владою* можна розділити на таких, що активно співпрацюють з владою, опозиційних і не сприймаючих з нею співробітництва;

2) *за характером відносин з законом* — на законослухняних, корупціонерів і налаштованих революційно;

3) *за рівнем доходів* — на багатих, самодостатніх і малозабезпечених;

4) *за характером мислення* — на прогресивно мислячих, пристосованців і консерваторів;

5) *за ступенем визнання* — на що мають міжнародне визнання, регіональне значення, невизнані та такі, що використовуються в інтересах влади.

Незважаючи на всі суперечності, які виникають між інтелігенцією і владою, вони мають потребу один в одному і, з огляду на необхідність в інтелектуалізації економіки для розвитку суспільства, їх економічна взаємодія з роками буде посилюватися, набуваючи нових форм і змісту.

Джерела та література

1. Бартов А. Интеллигенция и власть / А. Бартов // Студия. — 2009. — № 13. — С. 48–52.
2. Большая энциклопедия / Под ред. С. С. Аверинцева, М. Л. Гаспарова и др. — М.: Кирилл и Мефодий, 2009. — 944 с.
3. Мансуров В. А. Интеллигенции конверсируемых предприятий / В. А. Мансуров, Л. А. Семенова // Социс. Социологические исследования. — 1998. — № 10. — С. 96–105.
4. Чуприна В. И. Интеллигенция и власть: Дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.02: Москва, 2000. — 353 с.
5. Szczepanski J. Pracownicy umyslowi: proletariat, inteligencja czy klasa srednia? / J. Szczepanski // Przegląd kulturalny. — 1958. — № 51–52. — S. 8.

Анотації

Гончарук А. Г. Экономические аспекты взаимоотношений интеллигенции и власти.

Классифицированы экономические формы взаимоотношений власти и интеллигенции. Установлены экономические функции, негативные последствия бедности государства и неадекватности власти для интеллигенции. Выделены основные группы интеллигенции, которые формируются под влиянием экономических процессов.

Goncharuk A. G. Economic aspects of relations between intelligentsia and the authorities.

The forms of economic relations between the authorities and intelligentsia are classified. Economic functions, the negative effects of poverty and lack of foresight of the state government for the intelligentsia are established. The basic groups of intelligentsia that formed under the influence of economic processes are determined.

Т. К. Дацюк, Л. Б. Лехан

**САМОВРЯДУВАННЯ НА СЕЛІ, ПОБУТ І ДУХОВНИЙ СТАН
УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА У ПЕРІОД НЕПУ
(1921–1929 рр.)**

Минуло майже століття з часу запровадження більшовиками політики непу, яка позитивно вплинула не тільки на економічний розвиток індивідуальних селянських господарств, а й на саме ставлення селян до радянської влади.

Двадцять років минулого століття привернули до себе увагу багатьох науковців. Досліджувалися питання економічного становища селянських господарств [1], соціальної структури селянства [2], розвитку кооперації [3], процесу розкуркулювання [4] та ін. Питання створення нового побуту селянина, який би підпорядковувався державній політиці та визначенню місця жінки в громадському житті розглядалося уже в роки непу [5]. Останнім часом з'явилися праці вітчизняних істориків, присвячені життю українського селянства у розглядуваний період [6].

Українському селянству була притаманна вроджена релігійність, яка має довге коріння і сягає в глибину віків. Саме воно і було носієм та хранителем національно-культурних традицій, звичаїв, побуту.

Становище українського селянства у складі Російської імперії було дуже тяжким, однак воно мало можливість займатися традиційними ремеслами, промислами, ходити до церкви, відзначати народні свята. Радянсько-партійне ж керівництво, в умовах формування командно-адміністративної системи, поруч із руйнуванням індивідуальних селянських господарств намагалося докорінно змінити і умови існування селянства, змінити його духовні пріоритети, знищити споконвічні духовні ціннос-